

KRAJOBRAZ PO MISTRZOSTWACH EUROPY 2012

WITOLD POKRUSZYŃSKI

CHALLENGES AND THREATS OF XXI CENTURY

WYZWANIA I ZAGROŻENIA XXI WIEKU

prof. zw. dr hab. Witold Pokruszyński

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie
prorektor@wsge.edu.pl

ABSTRACT

This paper contains the description of the main challenges and threats which exist or can occur in XXI century, in pragmatic aspect, and at macro scale. Additionally the generated challenges and threats are described on the basis of investigations performed and literature of the subject in a very summarized form, which gives a possibility of broadening their content in every essential dimension. The content of this paper is addressed to the readers who are dealing with the safety problems and to these who will predict the humanity's development on Earth in her safety dimension.

Artykuł traktuje o głównych wyzwaniach i zagrożeniach, jakie występują lub mogą występować w XXI wieku w aspekcie pragmatycznym, w makroskali. Ponadto wygenerowane wyzwania i zagrożenia opisane zostały na podstawie prowadzonych badań i literatury przedmiotu w ujęciu bardzo skrótowym, dającym możliwość poszerzenia ich treści w każdym niezbędnym wymiarze. Treść artykułu jest kierowana zarówno do czytelników zajmujących się problematyką bezpieczeństwa, jak i do tych, którzy prognozują rozwój ludzkości na Ziemi w wymiarze jej bezpieczeństwa.

KEY WORDS:

international order, national security, cyberspace, globalization, armed conflicts.

porządek międzynarodowy, bezpieczeństwo narodowe, cyberprzestrzeń, globalizacja, konflikty zbrojne.

WYZWANIA XXI WIEKU

Aby zrozumieć termin „wyzwania”, należy przyjąć, że jest to coś, co generuje nowe sytuacje, w których występują niezbywalne potrzeby i odpowiednio do nich stosowne działania państwa lub grupy państw (sojuszy) w celu osiągnięcia określonego stanu bezpieczeństwa.

Do wyzwań w tym znaczeniu należałoby zaliczyć przede wszystkim:

TWORZENIE NOWEGO PORZĄDKU MIĘDZYNARODOWEGO

Według realistów jedynie podmioty stosunków międzynarodowych mogą skutecznie wpływać na środowisko zewnętrzne poprzez różne formy działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa państw we wszystkich obszarach. Do tych znanych form można zaliczyć takie, jak: łączenie wysiłków za pośrednictwem sojuszy (UE), koalicje lub organizacje międzynarodowe (OBWE), działania układu amerykańsko-rosyjskiego na rzecz redukcji zbrojeń atomowych (START), równoważenie sił, odstraszanie, kontrola zbrojeń, budowa środków wzajemnego zaufania, a także polityka niezaangażowania lub neutralności. Ta ostatnia występuje coraz rzadziej, ponieważ obecnie niemal wszystkie podmioty są zaangażowane w globalnym systemie bezpieczeństwa.

Współczesny poziom instytucjonalizacji wspólnych wysiłków na rzecz bezpieczeństwa, głębokość procesów integracyjnych i współzależność państw, a ostatnio również działania organizacji regionalnych oraz globalnych, pozwalają wyraźnie dostrzec zjawisko kształtowania się podmiotowej roli uczestników porządku międzynarodowego. Państwa, w celu zwiększenia gwarancji własnego bezpieczeństwa, odstępują od dogmatycznego traktowania zasady suwerenności, powierzając częściowy jej zakres instytucjom ponadnarodowym, co w przypadku UE jest szczególnie widoczne i poparte zapisami w Traktacie Lizbońskim. W tym miejscu należy podkreślić, że taki system bezpieczeństwa zbiorowego nie stoi w miejscu, możliwa jest jego ewolucja o ograniczonym zasięgu.

DEMOKRATYZACJA BEZPIECZEŃSTWA NARODOWEGO, REGIONALNEGO I GLOBALNEGO

Demokratyzacja w bezpieczeństwie, zwłaszcza w stosunkach międzynarodowych, nie jest zjawiskiem nowym. To pojęcie w literaturze krajo-

wej i zagranicznej funkcjonuje już od wielu lat i ma powszechne uznanie. Demokratyczność systemu bezpieczeństwa traktuje się jako cechę relacji uczestników umożliwiającą im sprawiedliwą i równą partycypację w sojuszu oraz w korzyściach z uczestnictwa. To pojęcie zawiera w sobie dystrybucję takich wartości, jak: bezpieczeństwo, rozwój, korzyści ze zdobyczy cywilizacji, środowiska naturalnego, podziału pracy i systemu socjalnego.

Z punktu widzenia aksjologicznego należałoby, według mojej wiedzy, analogicznie uznać, że demokratyczność lub stopień demokratyzacji jest jednym z istotnych kryteriów bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Już w przeszłości zarówno filozofowie, jak i uczeni innych dyscyplin naukowych, proponujący różne modele porządku międzynarodowego, opowiadali się za demokratycznym systemem bezpieczeństwa.

Postępujący rozwój demokratycznych zasad stosunków międzynarodowych i prawa międzynarodowego w sytuacji współczesnych wyzwań i zagrożeń oraz integracji i globalizacji modelu demokratyzacji bezpieczeństwa staje się kryterium podstawowym.

Uwzględniając sferę antologiczną stosunków międzynarodowych, można łatwo dostrzec tendencje i procesy, jakie towarzyszą rozwojowi demokratyzacji stosunków międzynarodowych, które kształtują bezpieczeństwo narodowe, regionalne i globalne. Jest zawsze, tak, kiedy intensyfikują się wzajemne zależności pomiędzy polityką wewnętrzną i zewnętrzną, demokratyzacja systemów bezpieczeństwa staje się rzeczywistością.

Po tym wprowadzeniu w kwestię demokratyzacji bezpieczeństwa czytelnik może zadać pytanie: Jak należy rozumieć demokratyzację bezpieczeństwa wobec wyzwań i zagrożeń XXI wieku? Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest łatwa, merytorycznie może być mało precyzyjna, ale jej treść może okazać się inspirująca do analiz i stać się przyczynkiem do dalszych badań. Taki cel postawił autor artykułu, chociaż i on może być co najmniej dyskusyjny w wielu aspektach. Podstawową trudnością w rozważaniach nad demokratyzacją bezpieczeństwa jest nieporównywalność polityki wewnętrznej, zewnętrznej i międzynarodowej. Te trzy obszary działalności politycznej są odmienne i przenoszenie treści jednego obszaru na inne nie może być akceptowane.

Należy zauważyć, że demokracja jest wartością głównie wewnętrznego systemu politycznego. Nabiera znaczenia, gdy chodzi o bezpieczeństwo regionalne i globalne, tj. polityczne, ekonomiczne, militarne, społeczne i inne. Istnieje zatem potrzeba dokonania głębokiej analizy i oceny isto-

ty pojęcia demokratyzacji bezpieczeństwa w aspekcie wyzwań i zagrożeń w trzecim tysiącleciu, zwłaszcza w Unii Europejskiej, liczącej 27 demokratycznych państw.

BUDOWANIE MODELU BEZPIECZEŃSTWA KOOPERATYWNEGO

Na początek należy zaznaczyć, iż bezpieczeństwo narodowe już dzisiaj występuje w układzie zbiorowym, zwłaszcza w sytuacji przynależności państwa do sojuszu, na przykład do Unii Europejskiej. W takim znaczeniu mamy do czynienia z bezpieczeństwem zbiorowym. W teorii bezpieczeństwa ma ono różne nazewnictwo takie jak: wspólne, wszechstronne, defensywne, a także kooperacyjne albo kooperatywne. Sama idea bezpieczeństwa zbiorowego przeciwstawia się logice równowagi sił, odrzuca sojusze i zobowiązuje wszystkich uczestników do przeciwstawienia się agresji na któregokolwiek z członków systemu bezpieczeństwa. Główną zaletą bezpieczeństwa kooperatywnego jest to, że potencjalna siła jest znacznie większa, a przez to można skuteczniej zniechęcić agresora do naruszenia *status quo*.

Podstawowym celem bezpieczeństwa kooperatywnego, we wszystkich uwarunkowaniach współczesnych, jest zdecydowane i skuteczne odpowiadanie na wszelkie zagrożenia, zapobieganie konfliktom na drodze dyplomatycznej i interwencji militarnej, likwidowanie konfliktów, o ile powstają, bez względu na ich wymiar, niesienie pomocy środkami kooperatywnymi tam, gdzie lokalne społeczności potrzebują wsparcia w różnej formie, nie tylko militarnej.

Ośmielam się twierdzić, iż nawet najlepszy model bezpieczeństwa narodowego może okazać się w danej sytuacji polityczno-militarnej nieskuteczny. Jest obecnie wiadomo, zwłaszcza w sytuacjach wielu zagrożeń i nieprzewidzianych, że bezpieczeństwo tworzone w strukturze narodowej, a nie na kooperatywnej jest mało wiarygodne i nieracjonalne.

Konflikty asymetryczne z kolei najwyraźniej zdają się wymuszać inne spojrzenie zarówno na środki, jakimi dysponują państwa, jak i na potencjalnego przeciwnika. W celu podniesienia skuteczności działań w obszarze bezpieczeństwa regionalnego i globalnego stają się nieodzowne kooperatywne, sprawnie funkcjonujące, nowoczesne sojusze militarne (NATO dla Unii Europejskiej).

WSPÓŁPRACA WIELOSTRONNA W UMACNIANIU POKOJU

Na pojawienie się nowych zagrożeń w skali globalnej i związanych z tym wyzwań, gdy chodzi o funkcjonowanie organizacji do spraw bezpieczeństwa, pojawiły się także nowe tendencje współpracy w obszarze bezpieczeństwa.

Po zakończeniu zimnej wojny większość organizacji ds. bezpieczeństwa stanęła w obliczu konieczności zmian celów i założeń współpracy. Wraz ze zniknięciem zagrożenia spowodowanego rywalizacją zimnowojenną pojawiła się konieczność redefinicji roli organizacji międzynarodowych, których cele i zasady odnosiły się do rywalizacji międzyblokowej. Dodatkowo, konieczność redefinicji funkcji spełnianych przez te struktury została wymuszona przez niestabilną sytuację polityczną w Europie Środkowej i Wschodniej, czego dobitnym przykładem był konflikt w byłej Jugosławii. Konflikt ten zwrócił także uwagę społeczności międzynarodowej na nieskuteczność rozwiązań w obszarze bezpieczeństwa wypracowanych w okresie zimnej wojny². Obecnie dalszy proces redefinicji roli i funkcji organizacji ds. bezpieczeństwa jest powodowany rosnącą liczbą zagrożeń pozapaństwowych (ugrupowania terrorystyczne, przestępczość zorganizowana) i pojawienie się nowego typu źródeł konfliktów (dysproporcje ekonomiczne w obrębie państw i pomiędzy nimi, fundamentalizm religijny, niekontrolowany przepływ kapitału, nielegalny handel bronią, handel żywym towarem).

Czynnikiem wpływającym na konieczność zmiany profilu działania jest także poszerzanie niektórych struktur bezpieczeństwa o nowe państwa i konieczność dopasowania się do wyzwań z tym związanych. Adaptacja do nowych warunków współpracy międzynarodowej przebiega dwutorowo. Po pierwsze, obejmuje wysiłki na rzecz ponownego zdefiniowania roli organizacji w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego i opracowania nowych instrumentów i kryteriów ich zastosowania (nowe rodzaje operacji pokojowych). Po drugie, organizacje koncentrują się na adaptacji i zwiększaniu efektywności w działaniu mechanizmów reagowania w sytuacjach kryzysowych.

Po tym wprowadzeniu przejdę do charakterystyki globalnego systemu bezpieczeństwa.

Powołana Organizacja Narodów Zjednoczonych (UN – United Nation) przez rządy 51 państw (również Polskę) 24 października 1945 roku na bazie nieudanych doświadczeń Ligi Narodów – organizacji, która nie była w stanie zapobiec katastrofie drugiej wojny światowej.

W artykule 1. rozdz.1, Karty NZ przyjęto podstawowe cele ONZ, do których należą:

1. Utrzymanie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa z zastosowaniem skutecznych zbiorowych środków do zapobiegania zagrożeniom pokoju i eliminowania ich zgodnie z prawem międzynarodowym.
2. Tłumienie aktów agresji wszędzie tam, gdzie one występują, i tłumienie innych naruszeń pokoju.
3. Rozwijanie przyjaznych stosunków między narodami opartych na poszanowaniu zasad równouprawnienia i samostanowienia narodów.
4. Rozwijanie, w drodze międzynarodowej współpracy, zagadnień o charakterze gospodarczym, społecznym, kulturowym i humanitarnym, jak również popieranie i poszanowanie praw człowieka bez względu na różnicę rasy, płci i wyznań.
5. Ustanowienie ośrodka harmonizowania działalności Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Do realizacji wymienionych celów i zadań ONZ powołała sześć stosownych organów, do których należą: Zgromadzenie Ogólne (ZO); Rada Bezpieczeństwa (RB); Rada Gospodarcza i Społeczna (RGiS); Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości (MTS); Sekretariat i Sekretarz Generalny (SG); Rada Powiernicza (RP).

Najważniejszym w ramach ONZ organem odpowiedzialnym za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa jest Rada Bezpieczeństwa.

Jest to organ stały, składa się z pięciu członków stałych (Chiny, Francja, USA, Wielka Brytania i Rosja), a także dziesięciu niestałych członków, którzy są wybierani przez Zgromadzenie Ogólne co dwa lata. Każdy członek Rady jest reprezentowany przez jednego delegata i ma jeden głos. **Jedynie stali członkowie mają prawo weta.**

Rada Bezpieczeństwa, mając przyznane szczególne kompetencje, ponosi odpowiedzialność za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa zbiorowego, zagwarantowanego Kartą NZ, oraz jest głównym organem bezpieczeństwa międzynarodowego.

Założenia, że świat jednobiegunowy, wolny od rywalizacji wielkich bloków ideologiczno-militarnych, będzie światem pokoju, szybko zostały zweryfikowane przez rozwój wydarzeń międzynarodowych. W miejsce konfrontacji globalnej i groźby wojny nuklearnej, której próg został znacznie obniżony, pojawiły się nowego rodzaju zagrożenia, takie jak: konflikty

etniczne i lokalne, fundamentalizm religijny, terroryzm, militarne wyzwania polityczne, społeczne i gospodarcze.

Niemalą rolę w utrzymaniu pokoju światowego i bezpieczeństwa międzynarodowego w XXI wieku odgrywają również takie sojusze i organizacje międzynarodowe, jak Sojusz Północnoatlantycki (NATO) i Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Największym wyzwaniem dla NATO było rozwiązanie Układu Warszawskiego i Związku Sowieckiego. Sojusz NATO mógł triumfować, bo przecież nastąpiło, jak określił prof. Zbigniew Brzeziński: *wielkie bankructwo komunizmu, upadł wróg militarny i ideologiczny, lecz paradoksalnie mogło to się stać za przyczyną kryzysu*.

OBWE ma specyficzną rolę, obecnie stara się specjalizować w zakresie pozamilitarnych zagadnień bezpieczeństwa, zwłaszcza w odniesieniu do wczesnego ostrzegania (bogate instrumentarium organizacyjne w zakresie obrony praw człowieka, demokracji i kontroli zbrojeń) i niektórych elementów rekonstrukcji po konflikcie (monitoring wyborów, pomoc międzynarodowa).

NOWA JAKOŚĆ W POLITYCE ZAGRANICZNEJ

Aby przejść do rozważań nad jakością polityki zagranicznej i jej wpływu na bezpieczeństwo międzynarodowe (globalne), należy ujawnić rolę aktorów pozapaństwowych w nowej sytuacji XXI wieku i tendencje występujące w obszarze międzynarodowym. Obecnie rola aktorów jest coraz bardziej widoczna w dwóch aspektach: negatywnym, jako źródło potencjalnych konfliktów, oraz pozytywnym, jako dodatkowego uczestnika stosunków międzynarodowych, wspomagającego działania na rzecz bezpieczeństwa.

Po zakończeniu zimnej wojny coraz częściej mamy do czynienia z konfliktami o podłożu ekonomicznym i społecznym, których konsekwencją jest utrata kontroli nad państwem przez legalne władze. Dobity przykład takiego zjawiska to od 2011 roku sytuacja w Syrii. To z kolei prowadzi do anarchii i zwiększenia zagrożenia wybuchu konfliktów zbrojnych między państwami (np. pomiędzy Syrią a Turcją). Jedną z przyczyn tego rodzaju konfliktów, oprócz niezadowolenia ekonomicznego i społecznego oraz politycznego, jest działalność różnego rodzaju aktorów niepaństwowych. Wymienić tu można grupy powstańcze i partyzanckie, ugrupowania pozamilitarne, armie prywatne, grupy terrorystyczne. Negatywne skutki

działalności tego typu aktorów pozapaństwowych najbardziej widoczne są w Afryce (np. Zjednoczony Front Rewolucyjny w Sierra Leone, Kongo, Angola), Ameryce Łacińskiej (Kolumbia) czy w Afganistanie i Iraku. Ich aktywność przybiera często charakter transnarodowy, co wpływa na bezpieczeństwo i stabilność całego regionu. Natomiast zróżnicowanie tych uczestników, jak i metod ich działania – nazywanych **prywatyzacją bezpieczeństwa** – utrudnia tradycyjny sposób rozwiązywania konfliktów, tym bardziej że prawo międzynarodowe nie określa zasad postępowania w konfliktach wewnętrzpaństwowych. Stąd nowe zadania przed dyplomacją państwową i polityką zagraniczną organizacji międzynarodowych, a zwłaszcza Rady Bezpieczeństwa ONZ i OBWE. Nową rolą organizacji międzynarodowych jest przygotowanie procedur i zasad reagowania oraz instrumentarium reakcji.

W epoce, w której państwo jakby przestało dominować w stosunkach międzynarodowych jako zasadniczy, kształtujący je przedmiot, a żadna służba dyplomatyczna nie jest w stanie podołać konkurencji wyspecjalizowanych sieci mediów w szybkości dostarczania informacji, powstaje zasadnicze pytanie o rolę tej części aparatu wykonawczego państwa, która jest odpowiedzialna za politykę zagraniczną i bezpieczeństwo poszczególnych państw, regionów oraz całej społeczności międzynarodowej.

Rosnąca „gęstość” politycznych, militarnych i ekonomicznych powiązań międzynarodowych oraz ich postępująca instytucjonalizacja (np. w formie unii, stowarzyszeń, porozumień, organizacji, koalicji, sojuszy, związków, wspólnot, grup, rad, stref, lig) wpisała się na trwale jako element ewolucji porządku międzynarodowego. Wydaje się, że prowadzi to do sytuacji, kiedy to na nich spoczywa główna odpowiedzialność, gdy chodzi o rozwiązywanie największych i najbardziej złożonych problemów współczesnego świata. Stałej ewolucji podlegają również relacje pomiędzy organizacjami i państwami. Nasuwa się wręcz pytanie o aktualność tradycyjnego, państwowo-centrycznego modelu stosunków międzynarodowych, z państwem jako jedynym ich autonomicznym podmiotem.

Wyzwania środowiska międzynarodowego XXI wieku, w porównaniu do początku poprzedniego stulecia, stawiają przed dyplomacją następujące zadania:

- 1) nie budowanie podstaw prawa międzynarodowego, ale budowanie skutecznych gwarancji jego przestrzegania;
- 2) nie tworzenie instytucji bezpieczeństwa zbiorowego, ale nadanie jej

- tak funkcjonalnego charakteru, aby mogła zawsze wypełniać postulat niepodzielności bezpieczeństwa;
- 3) nie budowanie koalicji w celu osiągnięcia korzyści przy naruszaniu suwerenności innych państw, ale środków wzajemnego zaufania na rzecz budowy stabilności;
 - 4) znoszenie barier w ramach międzynarodowej współpracy gospodarczej.

BUDOWANIE MODELU ROZSTRZYGNIECIA KONFLIKTÓW

Koncepcje budowy modelu rozstrzygnięcia konfliktów zbrojnych były podejmowane już w końcu drugiego tysiąclecia. Na podstawie Koncepcji Strategicznej z 1991 roku, przyjęto na Szczycie Waszyngtońskim w 1999 r. nową koncepcję w tym przedmiocie. W dokumencie tym stwierdza się m.in., że NATO, zgodnie z art.7. Traktatu Waszyngtońskiego jest uprawnione do podejmowania działań na rzecz Wczesnego Ostrzegania i Zapobiegania Konfliktom (WO i ZK – ang. EWCP Earli Warning and Conflict Prevention). Ponadto zostały sprecyzowane zagadnienia reagowania na sytuacje kryzysowe. A to oznacza utrzymanie potencjału militarnego i jego zdolności operacyjnej, zarówno w celu wspólnej obrony, jak i działań na rzecz EWCP.

W koncepcji (modelu) zostało podtrzymane stanowisko z 1994 r. dotyczące zarówno gotowości NATO do współpracy z ONZ i OBWE, jak i uzależnienie udziału w misji lub jej organizacji do decyzji wszystkich państw członkowskich, podejmowanej na podstawie indywidualnej oceny sytuacji.

Ze względu na występujące zjawisko współdziałania i wzajemnego uzupełniania się instytucji tworzących polityczno-wojskowe struktury Sojuszu, należy stwierdzić, iż niemal każda z nich ma do wypełnienia zadania znajdującego się w obszarze działalności EWCP.

Najważniejszym organem decyzyjnym w NATO jest od 1994 roku Rada Północnoatlantycka (NAS). Jest to jedyna instytucja powołana formalnie przez Traktat Waszyngtoński, mająca uprawnienia do powoływania innych struktur, których zadaniem jest wypełnianie postanowień Traktatu. Członkami Rady są wszystkie państwa członkowskie NATO, a na jej czele stoi Sekretarz Generalny. Skład NAC, w zależności od formuły spotkania, tworzą: prezydenci i premierzy (spotkania na szczycie), ministrowie spraw zagranicznych (spotkania ministerialne) lub ambasadorowie (stałe spotkania Rady). Prace Rady są wspierane przez wiele komitetów zajmujących się

funkcjonowaniem Sojuszu.

Koniec XX wieku i początek XXI dają wiele przykładów o słuszności podejmowanych decyzji przez organizacje międzynarodowe, a dotyczące wczesnego ostrzegania i zapobiegania konfliktom zbrojnym (EWCP). Zarówno w konflikcie byłej Jugosławii, jak i w innych regionach aktywne działania tych organizacji doprowadziły do likwidacji konfliktów zbrojnych w tych regionach i ich skutków lub wcześniejszego ostrzegania o możliwości konfliktu.

Wiek XXI, wraz z rozwojem i postępem cywilizacyjnym oraz technologicznym, generuje nowe wyzwania, głównie w obszarze bezpieczeństwa. Do nich w poprzednim okresie należało m.in. stosowanie siły w rozwiązywaniu wszelkich konfliktów. A to oznacza, że obecnie wiele konfliktów można rozwiązywać nie tylko metodami siłowymi lub groźbą ich użycia, ale też pozamilitarnymi, np. na drodze dyplomacji albo restrykcji gospodarczych.

Współczesne bezpieczeństwo narodowe, regionalne i globalne powinno być oparte głównie na prawie narodowym, sojuszniczym i międzynarodowym, a przestrzeganie postanowień prawa powinno stać się zasadą budowania pokoju światowego przy poszanowaniu praw człowieka. W każdym innym przypadku budowane modele rozstrzygania konfliktów nie przyniosą oczekiwanych rezultatów.

Jak pokazują kilkuletnie doświadczenia, pojawiają się nowe problemy w ich rozwiązywaniu, ponieważ konflikty zmieniają swoje formy i treści, źródła i okoliczności, a ponadto wcale nie zanikają. Ich liczba nie maleje, a rośnie, na różnym tle. I, chociaż może niedokładnie, to możemy dzisiaj opisać konflikt i poczynić próbę wytłumaczenia jego podstaw i źródeł powstania. Co więcej, możemy zasugerować sposoby rozwiązania konfliktu i zorganizowania relacji pomiędzy zwaśnionymi stronami po jego zażegnaniu. Najtrudniej jednak konfliktom zapobiegać, ponieważ nadal nie ma spójnego modelu systemu ich wykrywania i dlatego często trudno zmobilizować odpowiedni potencjał do ich zażegnania.

POSTĘP W DZIEDZINIE NOWYCH TECHNOLOGII

Olbrzymi postęp technologiczny, jaki nastąpił w świecie od połowy XX wieku, i dynamiczne procesy integracyjne i globalizacyjne upowszechniły wiele zaawansowanych rozwiązań technicznych, poprzednio zarezerwowanych głównie dla sił zbrojnych, służb specjalnych i policji oraz jednostek

antyterrorystycznych. Chyba nie popełnię błędu, twierdząc, iż sukcesem w ciągu następujących trzydziestu lat będzie nie tylko znaczące zmniejszenie konfliktów zbrojnych w większej skali, lecz także postęp gospodarczy, a w tym nowe technologie w różnych dziedzinach, zwłaszcza po zakończonym kryzysie finansowym w skali światowej.

Aby wskazać, które państwa odniosą największy sukces gospodarczy w przyszłości, należy najpierw ocenić, w jakim stanie znajdują się one obecnie, i na skutek jakich okoliczności niektóre z nich w szybkim tempie znalazły się w czołówce, nie tylko pod względem poziomu życia, lecz przede wszystkim ich znaczenia w świecie i wpływu na bezpieczeństwo międzynarodowe. Oprócz tych czynników ocena powinna obejmować efektywność społeczeństw w całości, głównie w aspekcie ich organizacji, które mają miejsce np. w Stanach Zjednoczonych, Europie, w Azji Północno-Wschodniej i Południowo-Wschodniej.

W tym miejscu warto odnotować, że mimo procesów integracyjnych i globalizacyjnych nie wszystkie państwa muszą być podobne lub jednakowe w dziedzinach najważniejszych. Owszem, państwa nabierają doświadczenia i zmierzają do najlepszych, wspólnie rozwiązują podstawowe problemy, np. bezpieczeństwa i obrony, gospodarcze, dyplomatyczne, społeczne na rzecz dobrobytu i utrzymania pokoju.

Co do zmian w technologii i ich wpływu na bezpieczeństwo, prawie każdy z aktorów uzasadnia swoje stanowisko na miarę posiadanej wiedzy i doświadczenia. Trudno dziś jednoznacznie określić, które z tych poglądów mogą stanowić podstawę do dalszych analiz i ocen. Uważam, że najbardziej użyteczne do dalszych analiz tej kwestii mogą być twierdzenia, które mają odniesienia do przemian technologicznych, instytucjonalnych i do systemu wartości. W głównej mierze to one będą tworzyć warunki rozwoju w świecie w XXI wieku, ponieważ wykazują trwałe tendencje rozwojowe, a także oddziałują na społeczność, organizacje i jednostki.

Postrzegając skutki rewolucji informacyjnej, globalizację procesów ekonomiczno-społecznych, a także zmiany w systemie wartości, możemy z dużym prawdopodobieństwem uznać, że w przyszłości będziemy żyć w nieco innym świecie. Niektórzy autorzy stawiają sprawę bardzo odważnie. W czasach nieprzewidywalności następstw, zachowań oraz rosnącej asymetrii i towarzyszącym jej silnym emocjom możemy spodziewać się także chaosu wywołanego nagłymi i nieoczekiwanymi zmianami technologicznymi, mającymi wielowymiarowy charakter, trudny do sklasyfikowania, a w zasadniczy sposób zagrażający bezpieczeństwu.

Sam proces globalizacji i integracji powoduje globalny wymiar asymetrii, który przekłada się na bezpieczeństwo w sensie fizycznym i psychologicznym, w kontekście działania podmiotów, wykorzystywanych technologii, systemu wartości czy też postrzegania perspektywy. Potrzeby są **matką postępu**, a to oznacza, że człowiek pragnie żyć coraz lepiej, wygodniej i przemieszczać się coraz to szybciej i szybciej, jak nigdy dotychczas. I tu dochodzimy do wniosku: **Nie da się powstrzymać technologii, tak jak nie da się oprzeć potrzebom człowieka.**

Tempo zmian technologicznych jest dzisiaj bardzo duże i wykazuje tendencje do jeszcze większego przyspieszenia. Dzieje się tak dlatego, że subiektywnie świat zaczyna się kurczyć. Temu zjawisku sprzyjają głównie nowe technologie: w transporcie, telekomunikacji, informatyce, robotyzacji i biotechnologii. Tak gwałtowny rozwój jest świadectwem korzystania ze wszystkich sfer życia, to jest z przestrzeni ziemskiej i kosmicznej.

INTEGRACJA I GLOBALIZACJA

Dziś, słowa: integracja i globalizacja są na ustach wszystkich zawsze i wszędzie. Słowa na pewno na czasie, które bardzo szybko zmieniają się w slogany, w magiczne formuły, w hasła otwierające bramy wszystkich tajemnic teraźniejszości i przyszłości. Dla jednych integracja i globalizacja oznacza szczęście, dla drugich to przyczyna wielkiego nieszczęścia. Wszyscy jednak uważają, zwłaszcza globalizację, za nieunikniony los świata oraz nieodwracalny proces, który dotyczy każdego z nas w takim samym stopniu i w ten sam sposób.

Współczesna egzystencja rozpięta jest ma drabinie hierarchii wznoszącej się od lokalności ku temu, co globalne. Swoboda poruszania się po świecie oznacza awans społeczny i sukces, podczas gdy bezruch wydziela odstręczający odór klęski i przegranego życia, oznaczającego pozostanie w tyle. Coraz bardziej globalność i lokalność nabierają charakteru wartości przeciwstawnych i fundamentalnych zarazem; wartości najgoręcej pożądanej lub budzącej niechęć; wartości, wokół których koncentrują się życiowe marzenia, koszmary, zmagania. Coraz częściej wyrazem życiowych ambicji jest dążenie do swobody poruszania się i wyboru miejsca pobytu, możliwości podróżowania po świecie; z drugiej strony, życiowe lęki koncentrują się wokół zamknięcia, braku zmiany, usunięcia z miejsc, po których inni poruszają się i z których korzystają bez przeszkód. Jak niektórzy twierdzą, „dobrze żyć” to żyć w ruchu, a dokładniej: mieć komfortowe

poczucie, że zawsze możemy z łatwością wyruszyć w podróż, gdyby pozostawanie w miejscu przestało nam odpowiadać. Wolność zaczęła oznaczać przede wszystkim wolność wyboru, a wybór zyskał wyraźnie **wymiar przestrzenny**.

Ważne znaczenie ma również integracja państw w różnych obszarach. Do integracji możemy zaliczyć Unię Europejską i Sojusz Północnoeuropejski, jako wynik budowania modelu bezpieczeństwa i stabilizacji na kontynencie.

W Preambule Traktatu o Unii Europejskiej m.in. zapisano: *Wyrażając mocną wolę popierania postępu gospodarczego i społecznego swych narodów poprzez urzeczywistnienie rynku wewnętrznego oraz umacnianie spójności i ochrony środowiska naturalnego, przy uwzględnieniu zasady stałego rozwoju oraz prowadzenia polityk, które zapewnią, że integracji gospodarczej towarzyszyć będzie równoczesny postęp w innych dziedzinach.*

Ponadto, zdecydowani realizować politykę zagraniczną i bezpieczeństwa, w tym stopniowo określać wspólną politykę obronną, która mogłaby prowadzić do wspólnej obrony, zgodnie z art. 42/, wzmacniając w ten sposób tożsamość i niezależność Europy w celu wspierania pokoju, bezpieczeństwa oraz postępu w Europie i na świecie.

Unia opiera się na wartościach poszanowania godności osoby ludzkiej, wolności, demokracji, równości, państwa prawnego, jak również poszanowania praw człowieka, w tym praw osób należących do mniejszości. Wartości te są wspólne z państwem członkowskim w społeczeństwie opartym na pluralizmie, niedyskryminacji, tolerancji, sprawiedliwości, solidarności oraz na równości kobiet i mężczyzn.

Drugim ważnym elementem integracji jest Sojusz Północnoatlantycki (NATO), skupiający 28 państw. Powstaje pytanie: czym jest Sojusz NATO dziś w aspekcie bezpieczeństwa i obrony? Uważam, że na tak postawione pytanie odpowiedzią będzie fragment z Koncepcji Strategicznej przyjętej przez szefów rządów – członków Sojuszu NATO, w Lizbonie 19 listopada 2010 roku. *Podstawowym i niezmiennym celem NATO jest ochrona i obrona wolności i bezpieczeństwa wszystkich jego członków za pomocą środków politycznych i wojskowych. Obecnie Sojusz pozostaje podstawowym źródłem stabilności w nieprzewidywalnym świecie. I dalej ta koncepcja stanowi: Państwa członkowskie NATO tworzą unikalną wspólnotę wartości, zobowiązały się do zasad wolności osobistej, demokracji, praw człowieka i rządów prawa, a także do odpowiedzialności RB ONZ za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa.*

REWOLUCJA INFORMACYJNA (ROZWÓJ CYBERPRZESTRZENI)

Burzliwy rozwój technologii w gospodarce i systemach militarnych w końcu XX wieku i w początkach trzeciego tysiąclecia dał się zaznaczyć szczególnie wyraźnym postępem w dziedzinie komunikacji i technologii informacyjnej. Są to procesy związane przede wszystkim z procesami decyzyjnymi w różnych dziedzinach. Te z kolei wymagają odpowiednich zasobów informacyjnych, które wiążą się ze zdobywaniem, przechowywaniem, przekazywaniem informacji, przetwarzaniem informacji i udostępnianiem.

Powszechna dostępność informacji, poza jej pozytywnymi czynnikami, powoduje również wystąpienie różnych nowych uwarunkowań w dobie rozwoju wielu dziedzin. W nowych warunkach będą mieli przewagę tylko ci, którzy będą dysponowali wszechstronną, aktualną i wiarygodną informacją. To oznacza, że mając dostęp do informacji wszelkiego rodzaju, w zależności od konkretnego zapotrzebowania, można wygrać z przeciwnikiem w dowolnym obszarze działania, w militarnym również.

Informacyjne oddziaływanie na zachowania i postawy podmiotów narodowych i międzynarodowych, ochrona interesów państwowych przed negatywnymi skutkami oddziaływań tych podmiotów powinna być koordynowana w ramach polityki i strategii rządów, natomiast w sferze wykonawczej musi mieć charakter zdecentralizowany. W tym przypadku byłaby związana z bezpieczeństwem narodowym, zwłaszcza z ochroną porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwem politycznym, militarnym i publicznym, ekonomicznym i społecznym, energetycznym i ekologicznym.

Następną ważną kwestią są zagrożenia informacyjne. Wraz z rozwojem społeczeństwa informacyjnego pojawiają się nowe technologie, nowe rozwiązania w wielu dziedzinach, nowe możliwości rozwiązywania bardzo złożonych problemów, a w rezultacie powstają nowe instytucje badawcze.

Wszystkie nowe rozwiązania niosą jednocześnie ze sobą określone zagrożenia. Podstawowym zagrożeniem informacyjnym jest brak informacji. Bez aktualnej, rzetelnej, dokładnej, wiarygodnej i sprawdzonej informacji nie jest możliwe podejmowanie racjonalnej decyzji w jakiegokolwiek sprawie. Dlatego też, społeczeństwa, organizacje, państwa tworzą wyspecjalizowane służby informacyjne, których zadaniem jest dostarczanie odpowiedniej wiedzy na temat zagrożenia właściwym organom i służbom.

Przeciwnościem braku informacji jest jej nadmiar, czyli inaczej chaos informacyjny. Z tym zjawiskiem mamy do czynienia wówczas, gdy odbior-

ca, użytkownik otrzymuje za dużo informacji i najczęściej o małej wartości, względnie: fałszywej. Chaos informacyjny może wystąpić w wyniku świadomych działań manipulacyjnych, zmierzających do zatajenia istotnych informacji, co zdarza się najczęściej w biznesie i polityce oraz w strategii wojskowej.

Do zagrożeń można też zaliczyć takie jak: nieuprawnione ujawnienie informacji; naruszenie przez władze praw obywatelskich; działalność grup świadomie manipulujących przekazem informacji; asymetria w wymianie informacji; niekontrolowany rozwój nowej technologii bioinformatycznej; przestępstwa komputerowe; cyberterroryzm; walka informacyjna; zagrożenia asymetryczne; szpiegostwo.

Przestrzeń cyfrową przetwarzania i wymianę informacji tworzoną przez systemy i sieci teleinformatyczne wraz z powiązaniem pomiędzy nimi oraz relacjami z użytkownikami nazywamy **cyberprzestrzenią**. Natomiast ochrona cyberprzestrzeni to zespół przedsięwzięć organizacyjno- prawnych, technicznych, fizycznych i edukacyjnych mający na celu niezakłócone funkcjonowanie i bezpieczeństwo cyberprzestrzeni. Czyn zabroniony popełniony w obszarze cyberprzestrzeni nazywamy **cyberprzestępstwem**. Dlatego, w celu zapewnienia ciągłego bezpieczeństwa cyberprzestrzeni, każde państwo tworzy system skutecznej koordynacji i wymiany informacji pomiędzy administracją publiczną a innymi podmiotami cyberprzestrzeni.

NOWA STRATEGIA W WALCE Z TERRORYZMEM

Wszystkie najważniejsze wydarzenia, które miały miejsce w końcu XX wieku i na początku XXI, na różnych kontynentach, dają podstawę do twierdzenia, iż największym zagrożeniem w skali globalnej jest terroryzm. Stanowi on dzisiaj zagrożenie zarówno dla państw, jak i społeczeństw. Choć zjawisko terroryzmu jest tak samo stare jak ludzkość, to w odróżnieniu od przeszłości współczesny terroryzm ma inny zasięg i cel działania, inne metody działania, inne środki do zadawania ogromnych strat przede wszystkim wśród ludności cywilnej, a poprzez umiędzynarodowienie zagraża bezpieczeństwu w skali światowej. Dlatego od roku 2001 terroryzm przybrał nazwę terroryzmu światowego.

Coraz częściej mówimy i piszemy o terroryzmie międzynarodowym lub światowym. Terroryzm, w rozumieniu aksjologicznym, jest metodą działania, która w celu osiągnięcia maksymalnej skuteczności posłu-

guje się przemocą lub groźbą jej użycia. Służy osiągnięciu celów, głównie politycznych, a jej konstrukcja opiera się na dalekosiężnych skutkach psychologicznych (strachu).

Działalność terrorystyczna może mieć różne motywacje do podejmowania akcji o różnym zasięgu i na różnej przestrzeni. Mogą przybierać także różny charakter, aby osiągnąć cel. Do zasadniczych można zaliczyć:

- 1) **nacjonalistyczny** – wyrażony w postawie społeczno-politycznej i ideologicznej, nietolerancji i wrogości do innych;
- 2) **separatystyczny** – wyrażony w dążeniu do oddzielenia się, wyodrębnienia z jakiejś całości do utworzenia własnego państwa;
- 3) **religijny** – wyrażony w dążeniu do spełnienia misji posłanniczej, przekazanej przez Boga, tj. zbawienie świata, w skrajnym przypadku unicestwienie życia na Ziemi jako wypełnienie kary boskiej.
- 4) **fundamentalistyczny** – wyrażony w dążeniu fanatycznych wyznawców określonej religii do jej ustanowienia jako obowiązującej w swoim lub innym państwie oraz pragnieniu zniszczenia wszystkiego, co nie jest zgodne z nakazami głoszonymi przez wyznawców tej religii; religia ma być prawem stanowionym i obowiązującym każdego;
- 5) **ideologiczny** – wyrażony w dążeniu do zmiany istniejącego porządku, systemu ekonomicznego i prawnego w państwie, głównie kapitalistycznym;
- 6) **rasistowski** – wyrażony w pogardzie dla ludzi o odmiennym kolorze skóry lub pochodzeniu, w dążeniu do ich izolowania, a nawet fizycznej likwidacji.

Wielu autorów dzieł naukowych i innych publikacji używa określenia **zwalczanie**. Nie wchodząc głębiej w typologię znaczeniową samego terminu, lepiej będzie, jeśli podejmiemy **walkę** z terroryzmem. Powstaje kolejne pytanie o kolosalnym znaczeniu. Czy na obecnym etapie walka z terroryzmem jest skuteczna i czy jej zakończenie jest możliwe?

System bezpieczeństwa międzynarodowego tworzony w minionych, innych warunkach, już nie jest skuteczny w obliczu zagrożenia terrorystycznego w XXI wieku. Zasadnicze zadanie dzisiaj to rozpoznanie, a do tego muszą być dobrze przygotowane służby specjalne, zwłaszcza wywiad i kontrwywiad.

Nowa strategia walki z terroryzmem światowym musi zakładać walkę

głównie z fundamentalizmem islamskim i likwidacją przede wszystkim przywódców grup terrorystycznych i ich założycieli na całym świecie, powiązanych z radykalnymi ruchami politycznymi.

ZAGROŻENIA XXI WIEKU

Zagrożenia w rozumieniu współczesnym to nie militarne, jak to było na przestrzeni dziejów aż do końca XX wieku. Z chwilą rozpadu układu bipolarnego zagrożenia przybrały inny charakter i inny zakres, a zagrożenie militarne stało się jednym z wielu. Do podstawowych zagrożeń XXI wieku należy zaliczyć takie jak:

GWAŁTOWNY WZROSTU TERRORYZMU ŚWIATOWEGO

Na początku XXI wieku był początkiem gwałtownie przybywało wydarzeń powodowanych działaniem terrorystów na całym świecie. Apogeum zbrodniczej działalności stanowią wydarzenia z 11 września 2001 roku, kiedy użyto samolotów pasażerskich USA z ludźmi na pokładach jako latających bomb do uderzenia w ważne obiekty wojskowe i cywilne Stanów Zjednoczonych, wskutek czego zginęło około czterech tysięcy niewinnych ludzi, cywilów. Uderzenia terrorystyczne były w przeszłości nie tylko na Stany Zjednoczone. Dokonywano uderzeń w regionach całego świata, i to głównie na skupiska ludności cywilnej.

Już w początkach XXI wieku znacznie wzrosła liczebność i aktywność grup terrorystycznych. Niektóre materiały źródłowe podają liczby nawet ponad 84 grupy, rozmieszczonych skrycie na różnych kontynentach z różnym przeznaczeniem. Działania tych grup mogą być ściśle planowane i koordynowane przez ich przywódców. Zatem **terroryzm światowy jawi się największym zagrożeniem ludzkości.**

ZAGROŻENIA MILITARNE – KONFLIKTY ZBROJNE

Kształtowanie norm regulujących uciekanie się do siły było przedmiotem wielowiekowego procesu rozwoju stosunków międzynarodowych, zwłaszcza w wymiarze prawnym i politycznym. Jeśli przyjmiemy, że przez interwencję będziemy rozumieli ingerencję w sprawy należące do wyłącznych kompetencji drugiego państwa w sposób władczy, wówczas zauważymy, że zjawisko to było podstawą formowania się relacji pomiędzy państwami, a także ewolucji norm prawa międzynarodowego.

Normy, regulujące przypadki uciekania się do siły militarnej, wraz z zasadami suwerenności terytorialnej, niezależności i równości państw, tworzą ramy międzynarodowego porządku prawnego. Ocena zjawiska użycia siły militarnej w stosunkach międzynarodowych zależy od wielu czynników, przede wszystkim politycznych, i od funkcjonowania w danym okresie, systemu prawnego.

Współczesne rozumienie interwencji, w tym militarnej, nie może się ograniczyć do prawnego punktu widzenia, ukształtowanego przede wszystkim w czasowych ramach między I wojną światową a końcem zimnej wojny, bez odniesienia do bogatych doświadczeń interwencji militarnych lat dziewięćdziesiątych XX wieku.. Zjawisko to, podobnie jak współczesne rozumienie zasady suwerenności, podlega stałej transformacji, którą należy opisywać również z politologicznego punktu widzenia. Współczesne interwencje militarne mają różne cele i różne zadania, a także zakres.

PROLIFERACJA BRONI MASOWEGO RAŻENIA

Zanim przejdę do istoty terminu proliferacji, postaram się sprecyzować co oznacza sam termin proliferacja pod względem semantycznym. Otóż, proliferacja oznacza rozprzestrzenianie. Natomiast broń masowego rażenia zawiera broń nuklearną o różnej sile rażenia, broń chemiczną różnego typu i broń biologiczną. Bardzo często w literaturze, w wystąpieniach polityków, w mediach, broń masowego rażenia jest sprowadzana tylko do broni jądrowej. Zapomina się o pozostałych, niosących bardzo duże zniszczenia wśród istot żywych, na bardzo dużych przestrzeniach.

Obecnie broń masowego rażenia, zwłaszcza nuklearną, mają nie tylko mocarstwa, ale i państwa, które do końca XX wieku tą bronią nie dysponowały. Ta broń była pod ścisłą kontrolą międzynarodową i był ścisły zakaz proliferacji. Był także ścisły zakaz przekazywania technologii produkcji broni masowego rażenia do państw trzecich, które nie miały formalnego zezwolenia na taką produkcję (jak np. Iran).

Obecnie, jak podają materiały źródłowe, bronią tylko nuklearną dysponuje około dwudziestu pięciu państw o różnej wielkości. Jej rozprzestrzenianie się zaczyna być poważnym problemem międzynarodowym. Duże niebezpieczeństwo grozi ludzkości, jeśli broń masowego rażenia, zwłaszcza jądrowa, trafi w ręce terrorystów. Właśnie terroryści wszelkimi sposobami dążą do jej zdobycia, aby zapanować nad światem, niszcząc cywilizację, głównie zachodnią.

PRZESTĘPCZOŚĆ ZORGANIZOWANA – TRANSNARODOWA

Na początek odpowiedzmy na pytanie: Jak należy postrzegać przestępczość zorganizowaną w nowej sytuacji bezpieczeństwa w XXI wieku? Po drugie – czy te zorganizowane grupy występują tylko w jednym państwie, czy też w układzie międzynarodowym, czyli mamy do czynienia z **przestępczością zorganizowaną – transnarodową**.

Na dziś są przestępcze grupy zorganizowane krajowe i międzynarodowe. Liczba tych grup jest następująca: grup polskich – 551; grup międzynarodowych – 39; grup rosyjskojęzycznych – cztery; grup cudzoziemców – jedna.

Grupy wyspecjalizowane działają w kilku obszarach, takich jak: nielegalny handel narkotykami, nielegalny handel bronią, pranie brudnych pieniędzy, handel żywym towarem, handel organami ludzkimi. W tych wszystkich grupach działa ponad 6 tysięcy osób. Aktywność *stricte* kryminalną prowadzi 113 grup, a działalność multiprzestępczą wykazuje 68 grup zorganizowanych. Niemal wszystkie grupy przestępcze działają w układzie międzynarodowym we wszystkich wyżej wymienionych obszarach.

Powstaje pytanie, czy z każdym rokiem liczba zorganizowanych grup przestępczych rośnie, czy maleje. Wyniki nie są pocieszające. Otóż, w ciągu pięciu ostatnich lat liczba grup przestępczych znacznie wzrosła o ok. 200. Większy wzrost można zaobserwować, gdy chodzi o liczbę międzynarodowych grup przestępczych.

KONFLIKTY ETNICZNE W SKALI MIĘDZYNARODOWEJ

Co takiego się stało, że w XXI wieku problem konfliktów etnicznych stał się zagrożeniem dla ludzkości już na piątym miejscu w hierarchii wartości? A może dlatego, że na tle etnicznym dochodzi do konfliktów w wymiarze narodowym i międzynarodowym. Aby lepiej zrozumieć pojęcie **konflikt**, dokonajmy próby jego zdefiniowania. Sprawą podstawową są **emocje**. W konflikt są zaangażowane emocje, które nie są racjonalne i szybkie do zaktywizowania. Po drugie, to upraszczanie problemu. Strony, pomiędzy którymi jest jakiś punkt zapalny, mają tendencję do postrzegania sytuacji w barwach **czarno-białych**, przedstawiając swoje pozycje jako ekstremalne i przekonując, że „**my**” zawsze mamy rację, a „**oni**” to są ci źli i chcą nam odebrać nasze prawa. Ogólnie rzecz ujmując, konflikt na tle etnicznym powstaje przede wszystkim pomiędzy grupami wewnątrz państw, a także pomiędzy państwami. Na przykład, na terenie Bośni i Hercegowiny rozegrała się trzyletnia wojna pomiędzy Serbami, Chorwatami (bośniac-

kimi) i Bośniakami. W listopadzie 2012 r. konflikt etniczny przerodził się w konflikt militarny pomiędzy Izraelem a Palestyńczykami (Hamasem), w którym ginęły przede wszystkim kobiety i dzieci.

Unia Europejska, jako poważny, aktualny aktor stosunków międzynarodowych, z pewnością będzie nadal odgrywać ważną rolę w procesie pokojowym i stabilizacyjnym na świecie. Stosując miękkie narzędzia dyplomacji, ma dużą szansę na odgrywanie roli mediatora pomiędzy zwądnionymi stronami. Istnieje także możliwość, że będzie zawiązywała koalicje, zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi, w celu zwalczania terroryzmu. Jednak użycie siły nie należy do ulubionych środków stosowanych przez UE, więc można sądzić, że w perspektywie krótko- i średnioterminowej UE nie będzie się angażować w otwarte konflikty zbrojne bez udziału USA.

Łamanie praw człowieka

W teorii bezpieczeństwa i regulacjach prawnych kluczowe znaczenie mają prawa człowieka. W teorii bezpieczeństwa chodzi o ochronę wartości stanowiących zasadniczy przedmiot działań w tej dziedzinie przed bezprawnymi działaniami, a także zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania społeczeństwa.

Do tej pory zalicza się wiele regulacji w teorii bezpieczeństwa. W szczególności są to kwestie regulowane: Kartą Narodów Zjednoczonych, Statutem Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, europejską konwencją o zwalczaniu terroryzmu, międzynarodową konwencją przeciwko braniu zakładników, Statutem Międzynarodowego Trybunału Karnego, Traktatem z Maastricht, **konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności**, Powszechną deklaracją praw człowieka, Międzynarodowym paktem praw obywatelskich i politycznych, Aktem Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie, Traktatem o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, dyrektywami unijnymi w sprawach prawa do pobytu i swobodnego przemieszczania się oraz ochrony danych osobowych i informacji niejawnych, europejską konwencją o ekstradycji, protokołami dodatkowymi do powyższej konwencji, europejską konwencją o obywatelstwie, Europejską kartą samorządu terytorialnego, Europejską kartą samorządu regionalnego oraz Europejską kartą społeczną.

Rodzi się pytanie: czy te wszystkie normy prawne są przestrzegane? Zapewne nie są, a najbardziej nie są przestrzegane w krajach o ustrojach totalitarnych.

KRYZYSY GOSPODARCZE

Na początek należy się wyjaśnienie, co oznacza termin **kryzys**. Kryzys występuje w różnych obszarach, nie tylko w gospodarce. Kryzys – termin pochodzi z greckiego „krisis” i oznacza, w sensie ogólnym, wybór, decydowanie, zmaganie się, walkę, w której konieczne jest działanie pod presją czasu. Kryzys poszerza znaczenie o takie cechy, jak nagłość, urazowość i subiektywne konsekwencje urazu w postaci przeżyć negatywnych.. Zachowań człowieka nie można w pełni kontrolować i przewidzieć. Możemy jednak ograniczać sytuacje wywołujące kryzys oraz minimalizować jego skutki. Kryzys, zgodnie z greckim pochodzeniem, tłumaczymy jako okres przełomu, nasilenie, decydujący zwrot, **okres załamania wzrostu gospodarczego**.

Kryzysy gospodarcze, jak pokazują doświadczenia, mają charakter cykliczny. Ostatni kryzys finansowy (światowy) obejmuje nie tylko jeden kontynent, dotyczy on Europy i Ameryki. Przyczyn kryzysu finansowego jest kilka, a przede wszystkim spowodowana w 2008 roku utrata płynności finansowej banków. Dziś nie ma jednego światowego banku finansowego, który potrafiłby w porę optymalizować płynność finansową w makroskali. Te znane fakty powinny skłaniać wpływowych polityków i ekonomistów oraz ośrodki naukowo-badawcze do jeszcze większego zaangażowania w rozwiązywanie problemów bezpieczeństwa ekonomicznego. Każdy kryzys gospodarczy w XXI wieku ma bezpośredni wpływ na bezpieczeństwo społeczne w wielu krajach na różnych kontynentach.

ZAGROŻENIA KLIMATYCZNE

Przechodząc do kwestii zagrożenia klimatycznego w trzecim tysiącleciu, muszę wskazać na następujący podział zagrożeń, a mianowicie: **podmiotowy i przedmiotowy**. Z punktu widzenia podmiotu wyodrębnia się zagrożenie ekologiczne, będące skutkiem działań, które przez zmianę naturalnego stosunku człowieka do biocenoz i biotopów mogą doprowadzić populację do **unicestwienia**. Ich źródłami są głównie: załamanie równowagi przyrodniczej jako następstwo nadmiernej eksploatacji zasobów środowiska; zanieczyszczenie sfer ziemi i otoczenia przez substancje pochodzenia przemysłowego, transportowego i komunalnego; postępująca degradacja ekosystemów wskutek zanieczyszczeń odpadami toksycznymi i katastrof ekologicznych. Obecnie zarówno w Europie, jak i w innych regionach nie prowadzi się poważnych badań dotyczących dopuszczalnych

wartości ocieplenia atmosfery i troposfery przez najbliższe 100 lat, aby nie została zachwiana równowaga życia na Ziemi przez istoty żywe (głównie człowieka).

Z punktu widzenia przedmiotowego źródłami zagrożeń są zdarzenia powodowane siłami przyrody i działalnością gospodarczą, postrzegane jako: **naturalne** – skutki klęsk i katastrof żywiołowych oraz **cywilizacyjne** – materialne zanieczyszczenia różnego rodzaju i typu wprowadzane do otoczenia w toku działalności człowieka. Charakteryzują się one ogromną złożonością, obejmują skutkami najczęściej wielkie obszary, są niezmiernie dynamiczne w swej fazie trwania oraz, co jest bardzo ważne, pozostają w zależności od losowych czynników otoczenia. Wszystkie one prowadzą do degradacji, albo dewastacji środowiska lub, w skrajnym przypadku, do klęski ekologicznej, gdzie już nie ma życia.

Dlatego bardzo często pojawiają się skrajne poglądy na kwestię ekologii, sprzeczne z jej filozofią. Jedni chcą jak najwięcej eksploatować źródła energii dla dobra ludzkości, nie zważając na skutki procesu wytwarzania dóbr, inni natomiast zwracają uwagę na negatywne skutki tegoż procesu. Jak widać, zagrożenie jest coraz większe pomimo coraz większej świadomości ludzkości w obszarze zmian klimatycznych na naszej planecie. Tu musi być wszechstronna, profesjonalna ocena zagrożenia i muszą zostać podjęte racjonalne decyzje.

ZAGROŻENIA TECHNICZNE

Zagrożenia techniczne wiążą się ściśle z produkcją różnego rodzaju produktów na bazie najnowszej technologii. Olbrzymi postęp technologiczny, jaki nastąpił w świecie od połowy XX wieku, oraz dynamiczne procesy integracyjne i globalizacyjne upowszechniły wiele zaawansowanych rozwiązań technicznych w różnych dziedzinach, nie tylko w gospodarce światowej.

Świat, w którym żyjemy, dzięki technice nabrał nowego wymiaru. Bilans obejmuje bardzo długą listę, i to zarówno pozytywów, jakie niesie za sobą rozwój techniki (lżejsza praca, komfort życia), jak i negatywów (konflikty zbrojne, zniszczone środowisko, zagrożone zdrowie psychiczne, zagrożone środowisko społeczne). Zatem możemy pokusić się o twierdzenie, że obecnie technika dla ludzkości XXI wieku jest szansą i zagrożeniem. Z jednej strony, technika jest dobrodziejstwem, szansą zrealizowania informacji gatunkowej człowieka i wykorzystania otoczenia na własne potrze-

by. Z drugiej, niestety, powoduje zagrożenie egzystencji ludzkiej, widmo katastrofy ekologicznej w makroskali. Na to składają się zagrożenia technologiczne takie jak: uwolnienie toksycznych środków przemysłowych i środków promieniotwórczych, wybuch mieszanin, pożary budynków i zakładów przemysłowych, nielegalne przechowywanie materiałów niebezpiecznych (chemicznych, biologicznych, promieniotwórczych).

Przedstawione sposoby widzenia techniki dotyczą podstawowych potrzeb człowieka, czyli przystosowania się człowieka i osiągnięcia równowagi między nim a środowiskiem, w którym żyje. Współczesna technika doprowadza do konieczności osiągania równowagi w wymiarze globalnym. Dalsze istnienie gatunku ludzkiego w takich warunkach jak dziś jest zagrożone. Decydującą rolę odgrywa tu konieczność przetrwania gatunku ludzkiego na Ziemi, gdyż człowiek na skutek osiągnięć techniki ma możliwość zniszczenia życia ludzkiego. Jednocześnie źródła techniki dają się sprowadzić do podstawowych potrzeb człowieka i równowagi w środowisku.

ZAGROŻENIA ŚRODOWISKOWE

Aby przejść do charakteryzowania tego ważnego zagrożenia, należałoby na początek odpowiedzieć na pytanie, co rozumiemy przez pojęcie środowisko. Otóż, słowo środowisko ma kilka znaczeń, a mianowicie: środowisko biologiczne, geograficzne, kulturowe, społeczne i inne. W przypadku zagrożenia środowiskowego nas będzie interesowało przede wszystkim środowisko przyrodnicze, zawierające powłokę ziemską, w której funkcjonuje życie organiczne, otoczenie człowieka obejmujące zewnętrzną część skorupy ziemskiej, część atmosfery, wody, pokrywę glebową, szatę roślinną i świat zwierzęcy. (Encyklopedia PWN, Warszawa 2003, s. 576).

Prawo międzynarodowe stało się pierwszym poważnym instrumentem ochrony środowiska i promocji bezpieczeństwa ekologicznego oraz walki z terroryzmem. Często w ten sposób określano cel zawarcia wielu umów międzynarodowych z zakresu ochrony środowiska i jego zasobów, a także umów w sprawie reglamentacji użycia broni chemicznej czy biologicznej.

W stosunkach międzynarodowych nawiązano wiele form dwu- i wielostronnej współpracy w słusznym przekonaniu, że tylko taka współpraca i wspólne świadome działania mogą zapewnić bezpieczeństwo ekologiczne. Bezpieczeństwo to można rozumieć jako zabezpieczenie przez każde państwo życia i zdrowia swoich obywateli oraz swoich zasobów

naturalnych przed szkodami, a także zagrożeniami, których źródłem jest *zanieczyszczenie środowiska*. Bezpieczeństwo ekologiczne dotyczy zagrożeń dla zrównoważonego rozwoju, zachowania środowiska naturalnego człowieka na poziomie koniecznym do przetrwania i rozwoju ludzkości. Zapewnienie żywności i energii oraz przeciwdziałanie zakłóceniom w ekosystemie jest zadaniem o kluczowym znaczeniu. Zagrożenia dla środowiska naturalnego wynikają też z cywilnej i militarnej aktywności człowieka, w tym w zakresie energetyki nuklearnej i składowania odpadów nuklearnych, a w ostatnich latach z aktów terrorystycznych.

REFERENCES

- Antczak, A. (2011). Unia Europejska, Józefów, WSGE.
- Sitek, M. (2010). Instytucje i organy Unii Europejskiej w świetle postanowień Traktatu Lizbońskiego, Józefów, WSGE.
- Ciechanowicz- McLean, J. (2009). Leksykon ochrony środowiska, Warszawa: C.H. Beck.